

AKTYVISTINĖ KONSTITUCINĖ JUSTICIJA KAIP SUBTILI DISKRECIJA
INSPIRUOTI TEISINIUS MODELIUS

Egidijus Šileikis *

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės ir administracinės teisės katedra
Saulėtekio al. 9, 2040 Vilnius
Telefonas 236 61 78
Elektroninis paštas Egidijus.Sileikis@tf.vu.lt

Pateikta 2006 m. spalio 25 d., parengta spausdinti 2006 m. lapkričio 24 d.

Santrauka. Vis daugėja abejonų ir emocijų, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas per daug „sau leidžia“, „kitus šokdina“. Jis neva iš santūraus ir negatyvaus Konstitucijos laikymosi tikrintojo („*judicial restraint*“ modelio) pamažėle virto pozityvios (leistinos, teisingos, legitimos) teisės „atradimo“ ar „parinkimo“ subjektu, suvereniai nustatančiu Seimo konstituciškai optimaliausias teisėkūros galimybes, pavyzdžiui, profesinių sąjungų turto, Seimo narių atostogų ar Teisėjų tarybos reglamentavimo srityje. Gali susidaryti įspūdis, kad 9 teisėjai per daug reikliai ir intensyviai koreguoja 141 bendruomenės atstovų demokratiškai įteisintą diskreciją savarankiškai parinkti normų variantus. Ar pagrįstos tokios abejonės ir su jomis susijusios insinuacijos? Norint atsakyti, reikia gilintis į aktyvistinę konstitucinę justiciją kaip specifinį teismų valdžios instrumentą ir šiuolaikinės teisinės valstybės atributą. Šiuo tikslu straipsnyje bandoma ieškoti aktyvistinio Teismo supratimo ir pateisinimo pagrindų: nagrinėjama vadovavimo valstybei konstitucinė samprata, atskleidžiami aktyvistinės normų kontrolės išraiškos būdai, jais inspiruoti teisiniai modeliai.

Pažymėtina, kad toliau nagrinėjamos problematikos kontekste (ir straipsnio pavadinime) netinka vartoti lietuvių kalboje paplitusius žodžius „aktyvus“ ar „aktyvumas“, nes tarptautiniai terminai „aktyvinti“ ir „aktyvizacija“ (kaip Vakarų literatūroje paplitusios kategorijos „*judicial activism*“ atitikmuo) optimaliau išreiškia nagrinėjamų klausimų esmę: maždaug nuo 2001–2002 m. sankirtos suintensyvėjusią ir vis labiau „reiklesnę“ konstitucinę ginčijamų aktų kontrolę ir jos sąlyginį (atvirą, nebaigtinį) panašėjimą į formaliąją teisę, kurią „susa“ formuluočių kalba kuria Seimas ir Vyriausybė.

Pagrindinės sąvokos: konstitucinė kontrolė, Konstitucinis Teismas, diskrecija, teismo precedentas, Konstitucijos aiškinimas, aktyvistinis teismas.

1. VADOVAVIMO VALSTYBEI SISTEMA (INSTITUTAS)

Kiekviena „imlī“, arba „talpi“, Konstitucijos (materialinė) kategorija gali būti vertinama kaip tam tikras institutas, funkcija, subjektinė teisė ar objektinė garantija [plg. 2, p. 45–49, 128–131, 246–252]. Šiuo požiūriu Lietuvos Respublikos 1938 m. Konstitucijos nuostata, kad valstybės „priešakyje yra Respublikos Prezidentas“ (3 str. 2 d.), vadovaujantis valstybei (3 str. 3 d.), verčia susimastyti, kokį turinį ir subjektų skaičių apima „vado-

vavimas valstybei“ pagal dabartinę Konstituciją (77 str. 1 d. ir kitas nuostatas)¹.

Remiantis 1992 m. Konstitucija (5 str. 1 d.), galima teigti, kad valstybės priešakyje solidariai išsidėstę visi tie subjektai, kurie vadovaudamiesi jiems priskirtais įga-

¹ Tokio susimąstymo formalus pagrindimas 1938 m. Konstitucijos nuostatomis gali atrodyti kaip ydingas, nes minėtoje Konstitucijoje (62 str., 73 str. 1 sakinyje, 109 str. 1 d. paskutiniuose žodžiuose) daug vadinamojo autoritarizmo bruožų. Tačiau akivaizdu, kad vadovavimo valstybei idėja vienaip ar kitaip atsispindi visose Lietuvos valstybės konstitucijose, aiškiausiai (pažodžiui), pvz., tokiose nuostatose: „aukščiausiojo vyriausybės organo /.../ kompetencija pavedama Vals-tybės Tarybos Prezidiumui“ (1918 m. Konstitucijos 9 paragrafas); „Aukščiausiasis /.../ valstybinės valdžios organas yra Lietuvos Res-publikos Aukščiausiojo Taryba“ (Laikinojo Pagrindinio Įstatymo 78 str. 1 d.).

* Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės ir adminis-tracinės teisės katedros profesorius.

liojimais įgyvendina tam tikrą valstybės valdžios – sąlyginę (neskaidomą) – dalį. Šiuo požiūriu išeitų, kad:

a) įvairios funkcinės paskirties subjektai gali suvereniai dalyvauti vadovavimo valstybei sistemoje: Seimas – leisdamas įstatymus ar vykdydamas parlamentinę kontrolę, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė – dekretais ir nutarimais „strateguodami“ viešąjį valdymą, teismai – kurdami teismo precedentes (formalių normų konceptualaus aiškinimo ir taikymo taisyklės tam tikrų bylos aplinkybių kontekste)²;

b) kolegialus vadovavimas valstybei yra savito turinio principas ir kartu „kompleksinis“ institutas, apimantis minėtų valdžios institucijų diskrecijos įgyvendinimo principus ir normas. Tai artimai (bet netapačiai) susiję su valdžių padalijimo principu (institutu). Šiuo požiūriu Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalyje tikslinga išvelgti ne tiek minėtą padalijimą (kaip teigta ankstyvuosiuose Konstitucinio Teismo išaiškinimuose) arba jo pagrindines užuomazgas, kiek kolegialaus vadovavimo sistemą ir kartu „tarpfunkcinio lojalumo“ principu [34, p. 18, 23; plg. 2; 16] (žinomą Europos Sąjungos teisėje);

c) definicinė Konstitucijos nuostata „Respublikos Prezidentas yra valstybės vadovas“ (77 str. 1 d.) yra sąlyginė ir mitologizuota, iš esmės perteklinė, nors ir patisinama istoriniu požiūriu: kaip šimtmečiai (monarchijos ir respublikos takoskyroje besiformavusios) terminijos palikimas ir Lietuvos Respublikoje 1990–1992 m. vykusios konstitucinės reformos atspindys („stipraus Prezidento“ ir „nesilpno Seimo“ šalininkų kompromiso dalis);

d) Konstitucinis Teismas, kaip ir kiti teismų valdžios atstovai, patenka į valstybės priešakio (vadovavimo valstybei) sistemą ir todėl turi diskreciją subtiliai vykdyti tam tikrą „Konstitucijos aiškinimo ir taikymo strategiją“, pavyzdžiui, pradėti (delsti, atidėti) taikyti konstitucinį „asmenų teisėtų lūkesčių principą“ (tai pradėta taikyti maždaug nuo 2000 m. ir 2001 m. sankirtos).

Atrodytų, kad viskas aišku ir daugiau „nėra ko“ tyrinėti. Tačiau verta išsiplėsti atkreipiant dėmesį, kad pastaraisiais metais išryškėjo daug diskutuotinių aktyvistinės justicijos aspektų, kuriems nagrinėti (sujungti) teisės literatūroje trūksta koncepcijų, o išimtimi esanti „teisės valdomos politikos“ koncepcija ar „politinio proceso juridizacijos“ teorija [32, p. 76–99] yra ribota (neapima teisinių modelių inspiracijos). Kitaip tariant, konceptuali problema yra ta, kad, atkūrus nepriklausomos Lietuvos valstybės visišką veiksnumą, nei akademiniėje, nei oficialiojoje (teisminėje) jurisprudencijoje beveik nesigilinta:

– ar vadovavimas valstybei yra daugiau nei vieno subjekto (protokolinio valstybės vadybininko) misiją išreiškianti idėja? Jei taip, kuo ši idėja labiausiai pasireiškia, nepaisant mažesnės reikšmės turinčių imuniteto ar pensijos garantijų, kurias kažkodėl sureiškina Konsti-

tucinis Teismas, aiškindamas „individualų, išskirtinį“ valstybės vadovo statusą [8; 11]. Preziuruojant, kad idėjos esmė yra valdžios institucijų *suvereniai reiškiamos diskrecijos galimybės bei jų ribos*, peršasi klausimas, ar tam tikro „rūšinio teisingumo“ galutinės instancijos turi diskreciją dalyvauti vadovaujant valstybei „per“ aktyvistinę justiciją ir jei taip, kuo „teismo diskrecija“ skiriasi nuo „grynai politinės“ Seimo ar Vyriausybės diskrecijos (atsakymas: tuo, kad teismo inspiruojamas modelis, grindžiamas teisiniais argumentais, nėra akivaizdžiai atrinktas pagal tikslingumo ar naudingumo kriterijus).

– gal vadovavimo valstybei sistema iš esmės apima kiekvieną formaliai „aukščiausią“ pareigūną ir jei taip, ar „vienasmenio vadovavimo“ požiūriu iš esmės sutampa 1990–1992 m. Aukščiausiosios Tarybos pirmininko („aukščiausio pareigūno“; Laikinojo Pagrindinio Įstatymo 86 str. 1 d.) ir dabartinio Respublikos Prezidento statuso pagrindinė dalis ir jei sutampa (gali būti iš dalies tapatinama), ar toks panašumas nėra pagrindas matyti vieną (bendrą, unifikuotą) vienasmenio *valstybės* (oficialaus, formalus) „*hierarcho reprezentanto*“ *pensijos subjektą* (kurio idėja dėl formalių priešasčių atmesta Konstitucinio Teismo 2002 m. birželio 19 d. nutarime)? Turint tai omenyje galima teigti, kad 2000–2002 m. nebūtų kilusi emocijų kupina „V. Landsbergio pensijos problema“ (ji būtų gerokai mažesnė), jei Seimas būtų nustatęs ne Respublikos Prezidento, o „aukščiausio valstybės pareigūno pensiją“ ir jos subjektus, su keletu pirštų apskaičiuojamus nuo 1990 m. kovo 11 d.;

– kokia Respublikos Prezidento Seime „daromų metinių pranešimų“ (Konstitucijos 84 str. 18 p.) paskirtis, juo labiau jų (tebūnie minimalus) imperatyvumo laipsnis? Į šį klausimą galima atsakyti taip: X institucijos rūmuose „daromas“ Y institucijos metinis pranešimas yra būdas skleistį koordinavimo ir inspiravimo poveikį, iš principo adekvatų Vyriausybės programai (pirmiausia jos trumpo galiojimo atveju, kuris susiklostė, pavyzdžiui, 1999 m., kai Seimas pritarė premjero A. Kubiliaus vadovaujamos Vyriausybės 1999–2000 m. programai [21]);

– jei pagal Konstitucinį Teismą Seimo pritarimo susilaukusi Vyriausybės programa yra teisės aktas, skelbtinas „Valstybės žiniuose“ ir laikytinas strateginiu tam tikro laikotarpio valstybės raidos orientyru [16], tai ar formalus vienasmenio valstybės vadovo „metiniai pranešimai“ kolegialioje valstybinės bendruomenės atstovybėje taip pat neturėtų būti skelbiami valstybės oficioze (kartu su juos tvirtinančiais dekretais), taigi būti sąlyginai imperatyviu orientyru (bent jau) valdymo institucijoms? Į tokį klausimą atsakyti teigiamai sunkoka ir vargu ar pagrįsta, nes (pirma), metinis pranešimas, kitaip nei Vyriausybės programa, neturi sulaukti Seimo pritarimo, taigi nėra dviejų valdžios institucijų suderintos valios rezultatas, ir (antra) metinis pranešimas, parengtas pagal Konstituciją, nėra būtinas juridinis faktas tam, kad atsirastų konkretus teisinis padarinys (kai Seimo pritarimas Vyriausybės programai yra juridinis faktas, dėl kurio atsiranda Vyriausybės įgaliojimai veikti; Konstitucijos 92 str. 5 d.);

² Be minėtų valdžios institucijų (siaurąja prasme), gana suvereniai veikia kitos valstybės (konstitucinio lygio) institucijos, turinčios sąlyginai mažesnę „funkcinę diskreciją“, t. y. formaliai siauresnes vadovavimo galimybes. Tai pasakytina apie Valstybės kontrolę (Konstitucijos 134 str.), Lietuvos banką (125 str.), Generalinę prokuratūrą (118 str.) ar Valstybės saugumo tarnybą (84 str. 14 p.).

– koks santykis, t. y. kas bendro tarp „vadovavimo valstybei“ ir Konstitucijoje sistemiškai atsispindinčios „valstybės valdymo formos“ (kaip tradicinės kategorijos ir mokslo objekto [33] bei klasikinio instituto, nurodyto 1918 m. Konstitucijos preambulėje „Iki Steigiamasis /.../ bus nusprendęs Lietuvos valstybės valdymo formą /.../“)? Šie žodžių junginiai, matyt, nėra (idealūs) sinonimai. Jei taip, neaišku, ar klasikinio teorinio valdymo formų skirstymo (tipologijos) *rebusas* iš esmės yra (optimalesnis) vadovavimo valstybei klausimas. Kitaip tariant, jei „valstybės forma“ ir toliau laikytina vienu iš Konstitucinio Teismo (jo 1998 m. sausio 10 d. nutarime nurodytu) veiklos atskaitos taškų, tai ar „mišri“ (pusiau parlamentinė prezidentinė) formos atmaina kaip nors apima (įkomponuoja) Konstitucinį Teismą arba Aukščiausiąjį Teismą. Į klausimą galima atsakyti neigiamai: Konstitucinio Teismo aiškinimuose apie persipinančią parlamentinį ir prezidentinį valdymą „nėra vietos“ subtilioms aktyvistinės justicijos galimybėms. Tai galima vertinti kaip „žilagalvės“ (klasikinės) teorijos apie valdymo formą (jos tipologijos begalinius variantus) spragą (ne „paradoksą“³, bet natūralų, šimtmečiais pagal monarchijos ir respublikos alternatyvas susiformavusį padarinį, nepasikeitusį dėl JAV Aukščiausiojo Teismo išsikrovotos funkcijos taikyti Konstituciją parlamento aktų atžvilgiu), kurią tik iš dalies užpildo šiuolaikinė koncepcija apie „save koreguojančias parlamentinio, pusiau prezidentinio /.../ valdymo sistemas, komplektuotas veiksmingu konstituciniu arbitražu“ [30, p. 268, 269, plg. p. 184–188].

Viso to tyrinėjimo trūkumas savaime yra pakankama mokslinė ir praktinė problema, kuri neleidžia optimaliai konceptualiai vertinti (pateisinti ar kvestionuoti) rezonansinius (vis labiau aktyvistinius) Konstitucinio Teismo nutarimus arba jiems adekvačias Aukščiausiojo Teismo nutartis (žr. toliau). Tiesa, analizės spragą galima iš dalies pateisinti arba bent suprasti atsižvelgiant, kad vadovavimas valstybei kaip teisinė (ir „tarpdisciplininė“) kategorija diskredituota vadinamoju LTSR laikotarpiu, kai politinės sistemos „avangardo“, „branduolio“ ar „vairuojančios jėgos“ funkcija konstituciškai sutelkta ir net individualizuota suvalstybinant (pagal prigimtį) socialinį politinį junginį (žr. LTSR 1978 m. Konstitucijos 6 str.). Šiame kontekste paminėtas ir „vadovavimo tautai“, tiksliau – „tautos vado“ ultraradikalus susiaurinimas 1927–1940 m. [29; 35], taip pat prisidėjęs prie nagrinėjamos idėjos devalvavimo, nepatrauklumo.

Tačiau neigiamos praeities asociacijos nėra tvirtas pagrindas neižvelgti dekoncentruoto vadovavimo valstybei instituto dabartinėje konstitucinėje sistemoje. To-

³ *Paradoksu* E. Jarašiūnas [32; p. 184] laiko tai, kad V. Čirkin'as, užsiminęs apie valstybės valdymo teisini elementą, „toliau valstybės valdymo formos modelius analizuoja remdamasis vien parlamento, valstybės vadovo ir vyriausybės padėtimi ir santykiais“. Tačiau V. Čirkin'o analizėje iš esmės nėra nieko keisto ar neįprasto, kadangi panašiai valdymo formą modeliuotų, matyt, dauguma teoretikų, atstovaujančių JAV, Didžiąją Britaniją, Norvegiją, Estiją ar kitas valstybes, kuriose arba nėra specialių konstitucinių teismų, arba teismų kompetencijai nepriskirta „atskirai“ (sąlyginai specialiaame procese, pagal „atskiras“ materialines ir procesines normas) spręsti pagrindinių valdžios institucijų „konstitucinius ginčus dėl kompetencijos“.

dėl, akivaizdžiai suaktyvėjus konstitucinei kontrolei ir ryškėjant jos transformavimosi (į kvazinormų leidybą) tendencijoms (pvz., Teisėjų tarybos statuso srityje [2]), taip pat atsižvelgiant į pastarųjų metų originalius įstatymus (pvz., Laikinojo socialinio mokesčio įstatymą [19]) arba dekretus (pvz., originalų, jau negaliojančių 2003 m. balandžio 14 d. dekretą Nr. 47 „Dėl Užsienio politikos koordinacinės tarybos“ [22]) verta dar kartą pažymėti (patikslinti), kad vadovavimas valstybei: a) apima valdžios institucijų diskreciją suvereniai inspiuoti valstybės organizavimo modelius (jų alternatyvius pagrindus), kūrybingai įgyvendinant atitinkamą kompetenciją teisės aktais ir jų kontrolės bei taikymo bylose aktais; b) yra ne tik faktinės („gyvosios“) Konstitucijos („kaip teisinės realybės“⁴) ir politinės sistemos elementas, kultūros atributas ar politikos mokslų tyrinėjimų sritis, bet ir formalizuotinas teisės („kompleksinis“) institutas, kurio pagrindu galima atitinkamai ištirti ir įvertinti (užginčyti, pateisinti) originalų, autentišką arba recipuotą, precedento neturintį ar didelį atgarsį turintį įstatymą, dekretą, Konstitucinio Teismo nutarimą arba Aukščiausiojo Teismo nutartį.

Dėl aiškumo ir vaizdingumo tikslinga pateikti atitinkamus aktyvistinės justicijos (dviejų aukščiausiųjų teismų veiklos) pavyzdžius, rodančius suverenaus diskrecinio (tebūnie ir kontroversiško) dalyvavimo vadovaujant valstybei galimybes. Jas pagal ginčo dalyko (vertinimo, kvalifikavimo) esmę verta susiskirstyti į dvi grupes:

– *pirma grupė*: du suasmeninti teismų konstatavimai, kuriais galutinai atskleidžiami (nustatomi) fizinio asmens veiklos tikslai, turintys esminę reikšmę atitinkamos Konstitucijos ar CK nuostatos taikymui ir kartu bylos baigčiai, t. y.:

a) Konstitucinio Teismo tyrimo rezultatas, kad užsieniečiui už jo diskutuotinus (nepakankamus) nuopelnus oreivystėje ir versle išimties tvarka suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė „buvo ne kas kita kaip“ (savanaudiškas, antikonstitucinis) „atsilyginimas“ (2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas [8]). Šiuo atveju peršasi abejonė, ar pasitelkus psichologinę ir juridinę techniką įmanoma atskleisti tikrąją asmens motyvaciją (t. y. visada yra tik prezumpcija) ir gal pilietybės suteikimas buvo „ir atsilyginimas“, „ne vien atsilyginimas“, „daugiau nei atsilyginimas“. Todėl Teismo konstatavimo schema „ne kas kita kaip“ atrodo pernelyg suvereni, radikali. Šiek tiek optimaliau atrodytų, pavyzdžiui, lankstesnė (esmės nekeičianti, bet emocijas mažinanti) formulotė: „pilietybės suteikimas turi pakankamų anti-konstitucinio atsilyginimo požymių“ (juos patvirtina byloje surinkti duomenys, jie iš esmės nėra paneigti suinteresuoto asmens ir jo advokatų rašytiniais ar žodiniais paaiškinimais bei juose atsispindinčiais argumentais);

b) Aukščiausiojo Teismo verdiktas, kad aukciono pagrindu sudaryta buitinio aptarnavimo pastato (Palangos mieste) pirkimo pardavimo sutartis (tarp ieškovės

⁴ Šie žodžiai pavartoti Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarime [3]: „Viena iš sąlygų, užtikrinančių Konstitucijos, kaip *teisinės realybės* (išryškinta – *aut.*), stabilumą, yra jos teksto stabilumas. /.../ Konstitucijoje negali būti ir nėra spragų ar vidinių prieštaravimų“.

V. J. ir Valstybės turto fondo, ne visiškai tinkamai informavusio apie parduodamo daikto tam tikrus suvaržymus vietinio detalios planavimo ir rekonstrukcijos reglamentavimo požiūriu) neturi būti nutraukta (sumokėti pinigai negražinti), be kita ko, todėl, kad pagrindinis ieškovės tikslas (*ketinimas*) buvo ne pirkti pastatą, o įgyti nuosavybės teisę į žemę po juo. Tai neva rodo faktai, kad ieškovė perleido žemės sklypą, kuris galėjo būti įsigytas tik nusipirkto pastato pagrindu (įgyvendinant nuosavybės teises), tėvui, šis – kitam asmeniui, pastarasis – dar kitam asmeniui. Šiuo atveju taip pat peršasi abejonė, iš kur Teismas (rašytinio proceso tvarka, t. y. kasacinės instancijos lygiu!) galėjo tikrai žinoti, kad ieškovė ne spontaniškai, atsitiktinai ar netikėtai artimųjų ir konsultantų patarta, o tikslingai, iš anksto apgalvojusi įgyvendino nuosavybės teises į žemę po nusipirkto pastatu, po to neva dar ir siekė atgauti pinigus už jai esminės reikšmės neturintį pastatą (2003 m. sausio 8 d. nutartis [25]);

– *antra grupė*: du originalūs teismų aiškinimai, kuriais atskleidžiama *teismo precedento* samprata, taip atitinkamai praturtinant Konstituciją (suvereniai nukreipiant teismų praktiką šiek tiek nauja linkme!) ir... nukrypstant nuo ką kita sakančio Teismų įstatymo (2002 m. redakcijos) nuostatų, siaurinančių „bylų nagrinėjimo šaltinius“:

a) Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimo [3] doktrininė nuostata, kad teismus saisto jų pačių sukurti precedentai, kurių negali atstoti (antikonstituciniai) teismų praktikos hierarchiniai apibendrinimai *ne konkrečioje byloje* (šiuo atveju omenyje turimi ir visus „žemesniuosius“ teismus saistantys Aukščiausiojo Teismo senato „apibendrinimai“ kaip ankstesnių minėto teismo *plenumo* „praktikos aprobavimų“ atmaina);

b) Aukščiausiojo Teismo (minėtos 2003 m. sausio 8 d. nutarties [25]) konceptualus išaiškinimas, kad ieškovė V. J. ydingai remiasi teismo precedentais neanalogiškose bylose, nes „teismo precedentas turi *teisės šaltinio galią* (išryškinta – *aut.*) tik tuo atveju, jeigu ankstesnės bylos, kurioje suformuluota teisės aiškinimo ir taikymo taisyklė, ir nagrinėjamos bylos *ratio decidendi* sutampa“.

Visais pateiktų justicijos sprendimų atvejais dalyvavimas vadovaujant valstybei nors ir epizodiškas (iš pažiūros fragmentiškas), tačiau ganėtinai ženklus ir (svarbiausia) suvereniai galutinis, kūrybiškai diskretiškas.

2. AKTYVISTINĖ KONSTITUCINĖ JUSTICIJA

Nei Konstitucijoje, nei Konstitucinio Teismo įstatyme nėra (ir neturėtų būti) nuostatų apie galimą, leistiną ar siektiną konstitucinės kontrolės intensyvumą, minimalistinį ar maksimalistinį reiklumą ir detalumą, pareiškėjo nurodyto tyrimo apimties plečiamąjį ar siaurinanąjį tikslinimą, juo labiau konceptualų (doktrininių) pajavirinimą. Visa tai yra ne specialaus reglamentavimo, o bendrųjų teisės normų (pirmiausia Konstitucijos 102 str. 1 d., 104 str. 1 d., 105 str.) taikymo praktikos *galimas* padarinys, jį lemiančių teisėjų (tarp jų – pirmi-

ninkaujančio) kūrybinių polinkių, ankstesnės profesinės veiklos ir rotacijos (Konstitucijos 103 str.) *hipotetinis* atspindys, Seimo ir Konstitucinio Teismo santykių arba jiems įtaką darančios politinės teisinės kultūros bei viešosios nuomonės *fakultatyvi* išraiška. Todėl teoriškai galimo ir lyginamuoju aspektu žinomo konstitucinės kontrolės vykdymo modelio apibūdinimas (kvalifikavimas) yra sąlyginis. Šiuo požiūriu galima iš dalies skirti du Lietuvos Respublikos konstitucinės justicijos funkcionavimo tipus:

a) *rezervuotą (santūrią) justiciją*, labiausiai pasireiškusią nuo Konstitucinio Teismo veiklos pradžios (1993 m. vidurio) iki 1999–2000 m. sankirtos (tam tikrais aspektais iki 2002 m.). Šis tipas, kuris daugiau ar mažiau būdingas Prancūzijos, Rusijos ar Šiaurės Europos (Skandinavijos) valstybių konstitucinei kontrolei, Lietuvos Respublikoje, be kita ko, pasižymėjo tuo, kad Konstitucinis Teismas iš esmės:

– ne tiek nurodydavo, ką įstatymų leidėjas gali, kiek atskleisdavo, ko jis negali;

– radikaliai neplėsdavo pareiškėjo nurodyto ar pageidaujamo tyrimo (kontrolės) dalyko apimties, t. y. susilaikydavo nuo ginčijamų normų (ir jas apimančio teisės instituto) sisteminės ir istorinės analizės, taip pat tų normų ryšio su pareiškėjo nenurodytais Konstitucijos straipsniais tyrinėjimo;

– vengė tirti teisės spragas, t. y. tam tikro reglamentavimo, susijusio su Konstitucijos nuostatų detalizavimu, trūkumą, nepraktikavo priimto nutarimo oficialaus paskelbimo atidėjimo, neretai nutraukdavo bylos nagrinėjimą dėl ginčijamos normos panaikinimo (galiojimo pasibaigimo);

– kukliai vykdė Teismo edukacinę funkciją, t. y. epizodiškai įterpdavo mokslinės prigimties koncepcijas ir terminiją, jos tam tikrus naujadarus arba „mandrybes“, išvengdavo monotoniškų teiginių pasikartojimų ir apsiribodavo keliais ar keliolika nutarimo puslapių („tildavo juose“);

– netaikė (neminėjo) asmenų teisėtą lūkesčių principo, nereikšė pretenzijų į vienintelio oficialaus Konstitucijos interpretuotojo statusą, neakcentavo prerogatyvos kurti oficialią konstitucinę doktriną;

b) *aktyvistinę justiciją*, prasidėjusią apytikriai nuo 1999–2000 m. sankirtos (tam tikrais aspektais nuo 2002 m.) ir nuosekliai besireiškiančią iki šių dienų. Toks tipas, kuris daugiau ar mažiau būdingas Vokietijos, Vengrijos ar JAV konstitucinei kontrolei, Lietuvos Respublikoje, be kita ko, savitas tuo, kad Konstitucinis Teismas pastaraisiais metais:

– akivaizdžiai suintensyvino kontrolę ir reikalavimus įstatymų leidėjui, diskretiškai ir plečiamai tikslindamas pareiškėjo nurodytą tyrimo dalyką, pateikdamas (ir kitų) su juo sistemiškai susijusių Konstitucijos straipsnių aiškinimą ar ginčijamų normų platesnės grupės (instituto) raidos tyrimą ir viso to pagrindu nevengdamas inspiruoti optimaliausią įstatymu nustatyto reglamentavimo variantą (susijusį, pvz., su privačių vaistinių steigimu ar teismų „baigiamojo akto“ visų motyvų surašymu dar prieš šio akto skelbimą; žr. trečią šio straipsnio skirsnį);

– įžvelgė „eksplicitines“ ir „implicitines“ Konstitucijos normas, sureikšmino teleologinių jų aiškinimo metodą, tuo tikslu rašytinės Konstitucijos potekstę (nuostatų loginį sisteminių vientisumą) filosofiskai kvalifikuodamas kaip „Konstitucijos dvasią“ ir primygtinai tvirtindamas turįs išimtinį įgaliojimą (a) oficialiai aiškinti Konstituciją (2003 m. gegužės 30 d. nutarimas, kuriame akivaizdžiai trūksta „išimtinio aiškinimo“ doktrinos, pateisinimo ar argumentų⁵, ir jo esmę pirmą kartą pakartojęs 2003 m. spalio 29 nutarimas, kuriame taip pat nėra detalių pagrindimų ar teorijų⁶) ir (b) kurti konstitucinę doktriną (1999–2003 m. nutarimai⁷), kuri anksčiau buvo suprantama ne tik Teismo⁸, bet ir plačiau – bendrosios jurisprudencijos – prasme⁹ ir vėliau, Teismui

⁵ „Pagal Konstituciją (kurį straipsnį? – aut.) tik Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją. Konstitucinis Teismas tai daro sprendžiamas, ar įstatymai neprieštarauja Konstitucijai, ar kiti Seimo priimti aktai neprieštarauja įstatymams ir Konstitucijai, ar Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai neprieštarauja įstatymams ir Konstitucijai. Konstitucinio Teismo įstatymo 22 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, kad Konstitucinis Teismas išsprendžia bylą iš esmės, priimdamas nutarimą (o kodėl Vyriausiasis administracinis teismas to paties negali daryti, pagal Konstitucijos 6 straipsnio principą "Konstitucija – tiesiogiai taikomas aktas" sprendžiamas, ar ministerijų ir savivaldybių tarybų norminiai aktai neprieštarauja Konstitucijai? Ar tik todėl, kad minėtas Teismas nenumatytas Konstitucijoje? – aut.)“ (2003 m. gegužės 30 d. nutarimas [10]).

⁶ Tai akivaizdu pagal tai, kad Teismas, pateikęs esminį išaiškinimą dėl LTSR laikotarpiu priimtų aktų (!), galiojusių po 1990 m. kovo 11 d., ar Lietuvos Respublikos 1990–1992 m. aktų konstitucinės kontrolės, formaliai pasirėmė minėtu savo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimu [10], kuriame nėra išimtinio Konstitucijos aiškinimo doktrinos. Dėl aiškumo verta pacituoti: „Dėl iki Konstitucijos įsigaliojimo išleistų Lietuvos Respublikos įstatymų, kitų Aukščiausiosios Tarybos priimtų aktų, Vyriausybės aktų, taip pat dėl atitinkamos teisinės galios teisės aktų, išleistų iki nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo, tačiau likusių galioti atkūrus nepriklausomą Lietuvos valstybę ir reguliuojančių Seimo arba Vyriausybės reguliavimo sričiai priskirtus santykius, atitikties Konstitucijai pagal Konstituciją sprendžia Konstitucinis Teismas. Konstitucinis Teismas 2003 m. gegužės 30 d. nutarime yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją turi tik Konstitucinis Teismas (išryškinta – aut.)“ (2003 10 29 nutarimas [9]).

⁷ Tai, matyt, labiausiai išryškėjo pirmoje apkaltos (t. y. „supaprastintos apkaltos“) ir antroje teisėjų statuso (t. y. „atlyginimų mažinimo“) bylose, nagrinėtose 1999 m. ir 2001 m., kai Teismas siekė išryškinti, kad Seimas neturi įgaliojimo savo nuožiūra „atrasti“ ir formalizuoti „tikrąją“ apkaltos proceso ir teisėjų darbo užmokesčio sampratą. Taigi pirmine užomazga galima įžvelgti 1999 m. gegužės 11 d. nutarime [15]: „Kiekvieno teisės instituto atitikimas Konstitucijai turi būti vertinamas pagal tai, ar jis atitinka konstitucinius teisinės valstybės principus. Atskleisti teisinės valstybės sampratos turinį – tai konstitucinės doktrinos funkcija (išryškinta – aut.)“. Ši idėja patikslinta 2001 m. liepos 12 d. nutarime [13]: „.../ Konstitucinio Teismo nutarimuose buvo suformuluota teisėjo ir teismų nepriklausomumo ir ši nepriklausomumą užtikrinančių garantijų apsaugos konstitucinė doktrina (išryškinta – aut.)“. Panaši laikysena atsispindi minėtame 2003 m. gegužės 30 d. nutarime [10] (kuriame prabiltą apie išimtinį oficialų Konstitucijos aiškinimą): „Konstitucinis Teismas, sprendžiamas analogiškus konstitucinius ginčus, vadovaujasi ankstesnėse bylose suformuota doktrina, atskleidžiančia Konstitucijos turinį (išryškinta – aut.)“.

⁸ „[įstatymo nuostatas /.../ suinteresuoto asmens atstovai aiškina remdamiesi /.../ Konstitucinio Teismo doktrina (išryškinta – aut.)“ (2000 m. birželio 13 d. nutarimas [14]).

⁹ Pirmą kartą terminas „doktrina“ tikriausiai pavartotas 1995 m., omenyje turint bendrąją (mokslinę praktinę) teisės teoriją („Teisės doktrinoje ir įstatymuose vartojami teisės terminai "vaikai (įvaikiai)" ir "tėvai (itėviai)" reiškia, kad "vaikų" sąvoka apima ir "įvaikių" sąvoką, o "tėvų" sąvoka – "itėvių" sąvoką“ (1995 m. birželio 1 d. nutarimas

tarsi pasikuklinus ar „susinepatoginus“, redukuota (patikslinta) žodeliu „oficiali“¹⁰, tuo pripažįstant neoficialios akademinės teorinės doktrinos alternatyvą. Visa tai turėjo įtakos tam, kad Teismas 2006 m. prakalbo apie jo nutarimų „doktrines nuostatas“ ir jų „reinterpretavimo“ principus¹¹, leisdamas suprasti, kad kai kurie jo nutarimų teiginiai yra formalūs ir neturi conceptualiai sąsantėties („išliekamosios“) vertės;

– pradėjo taikyti asmenų teisėtų lūkesčių principą, pagal teismų prašymus tyrė negaliojančias (panaikintas, bet asmenų ginčo ar individualiuos teisės pažeidimo metu galiojusias) normas, apsisprendė nagrinėti tam tikrų teisės spragų (konstituciskai reikalaujamo reglamentavimo „būtent tam tikrame“ akte trūkumo) konstitucingumą ir praktikuoti priimto nutarimo oficialaus paskelbimo atidėjimą (2002 m. gruodžio 22 d. nutarimas), ir, prabėgus 10 veiklos metų, pirmą kartą individualizavo nutarimo tiesioginį padarinį konkrečiam asmeniui (jo statuso radikaliam pasikeitimui) (2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas);

– maksimalistiškai išplėtojo edukacinę funkciją („konstitucinį švietimą“), t. y. Konstitucijos esmės ir jos viršenybės (bei tai užtikrinti turinčios justicijos ypatumų) doktrininį aiškinimą, tuo tikslu dažnai pasitelkdamas mokslinio akademinio dėstymo stilių (frazeologiją) ir, monotoniškai kartojamus sudėtingus teiginius (tarsi sąmoningą „kalimą į galvą“) bei didžiulę išvedžiojimų apimtį, kadangi jau „netelpama“ („neišeitinama“) 50 ar 80 nutarimo puslapiuose¹².

Etaloniniais Teismo aktyvizmo atvejais galima laikyti, pavyzdžiui, originaliai ir suvereniai pateiktą Konstitucijos aiškinimą ir taikymą dėl: a) daugelį metų galiojusio savivaldybių (neleistino) valdybų formavimo ir mero statuso bei renkamų atstovų (nacionaliniame ir lo-

[18]). Tas pats pasakytina apie antrąjį (ir vėlesnį) to paties termino vartojimą: „Pagal teisės doktriną, jei yra bendrų ir specialių teisės normų konkurencija, taikomos specialios teisės normos“ (1996 m. vasario 28 d. nutarimas [17]).

¹⁰ Atrodo, kad pirmą kartą Teismas savo pretenziją kurti doktriną „sumažino“ ar patikslino (oficialumo prasme) 2004 m. gegužės 13 d. nutarime [7]: „[sigaliojus Konstitucijos 118 straipsnio pakeitimo įstatymui Konstitucinis Teismas oficialią (išryškinta – aut.) konstitucinę doktriną formuluoja remdamasis šiame įstatyme išdėstyta nauja Konstitucijos 118 straipsnio redakcija“. Po to sekė 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimo [5] nuoroda: „aiškindamas konstitucinį teisinės valstybės principą ir atskleisdamas Konstitucijoje įtvirtintą teisinės valstybės sampratą turinį, Konstitucinis Teismas formuoja oficialią konstitucinę teisinės valstybės doktriną ir drauge šią doktriną plėtoja (išryškinta – aut.)“.

¹¹ „.../ oficialiai konstitucinei doktrinai atitinkamu konstitucinio teisinio reguliavimo klausimu /.../ būdingas tęstinumas; /.../ jeigu apie tų nuostatų koregavimą (reinterpretavimą) nėra eksplicitiškai nurodyta šiame Konstitucinio Teismo nutarime, konstatuotina, kad tos doktrininės nuostatos išlieka – jomis privalu remtis (išryškinta – aut.) /.../“ (2006 m. kovo 14 d. nutarimas [4]). Tokia teorija netrukus (po dviejų savaitių!) dar labiau išvystyta: „aiškinant Konstitucijos normas bei principus, eksplicitiškai arba implicitiškai įtvirtintus Konstitucijos tekste ir sudarančius darnią sistemą, niekuomet neišnyksta galimybė /.../ formuluoti tokias oficialias konstitucines doktrines nuostatas /.../, kurios dar nebuvo suformuluotos ankstesnėse konstitucinės justicijos bylose priimtuose Konstitucinio Teismo aktuose“ (2006 m. kovo 28 d. nutarimas [3]).

¹² Net 100 oficialiai nepublikuoto nutarimo („A 4“ formato) puslapių – (jau) „ne riba“; žr. Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimo [1] apimtį.

kaliniame lygmenyje) „dvigubo mandato“ (2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas, priimtas prieš dvi dienas įvykus... savivaldybių tarybų rinkimams ir išryškėjus gana kurioziniam daugumos Seimo narių polinkiui tapti... lokaliniais politikais!); b) iš pažiūros miniatiūrinio ar mažaverčio (buvusių) Anykščių poilsio namų „Šilelis“, t. y. „per jį“ atsiskleidusio vis dar „besisteigiančių“ profesinių sąjungų (joms valstybės dosniai perduodamų „sanatorinių-kurortinių įstaigų“) turto (2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimas, rengtas ir priimtas aiškėjant... „perduoto“ turto operatyvaus „perpardavimo“ atvejams); c) senatvės ir statutinių pareigūnų bei „diplomatų sutuoktinių“ pensijų ribojimo (2002 m. lapkričio 25 d., 2003 m. liepos 4 d. nutarimai); d) trūkstamo (nesamo) Seimo narių atostogų reglamentavimo (2004 m. liepos 1 d. nutarimas ir jo sudėtingoms nuostatoms oficialiai išaiškinti specialiai priimti sprendimai); e) Teismų tarybos sudėties ir veiklos pagrindų, tarp jų – smulkmeniškų („techninių“) aspektų (2006 m. gegužės 9 d. nutarimas, akivaizdžiai adresuotas ne tik ginčytam Teismų įstatymui, bet ir jo... projektui). Šiame kontekste iškomponuoja ir šiek tiek „santūresnė“ (neišplėtota), nors ganėtinai suvereni ir kategoriška Teismo laikysena dėl „eilinių“ kartą po Seimo rinkimų prieš terminą atleisto generalinio prokuroro teisėtų lūkesčių (2003 m. sausio 24 d. nutarimas) ar neleistino teisėjo prilyginimo tarnautojui, deleguojant jį (nors ir jo sutikimu ir tik iki 1 metų) į „Teisingumo ministerijos ar Teismų departamento struktūras, kurių veikla tiesiogiai susijusi su teismų veiklos organizavimu ir tikrinimu“ (minėtas 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas). Pastarasis išaiškinimas gali būti laikomas Vyriausybės ir Seimo inspiruoto teisinio modelio (aktyvistiniu, diskreciniu) *atmetimu*, kadangi teisėjo laikino savanoriško delegavimo į vykdomosios valdžios organus (susijusius su organizacine, metodine ar technine parama teismams) institutas yra žinomas (pripažįstamas) kai kuriuose Vakarų Europos teisinėse valstybėse (ka, beje, Teismas galėjo ir iš esmės privalėjo pažymėti ir panagrinėti).

Apibendrinant verta pažymėti du minėtų tipų (bendrus) aspektus. *Pirma*, visi nurodyti rezervuotos ir aktyvistinės kontrolės išraiškos būdai (priemonės) iš esmės yra konstituciški ir „įstatymiški“, t. y. savaime neprieštarauja nei Konstitucijos 104–106 straipsniams, nei juos (aptakiai) detalizuojančiam Konstitucinio Teismo įstatymui. Tiesa, galima teigti, kad šie būdai (priemonės) iš esmės turėtų būti labiau atskleisti (nors ir ne papunkčiumi, ne baigtiniu sąrašu) Teismo reglamente. *Antra*, abu justicijos modeliai turi ir pranašumų, ir trūkumų ir (svarbiausia) kiekvienoje byloje gali „apsikeisti vietomis“. Akivaizdu, kad pirmame Teismo veiklos penkmeteje (1993–1998 m.) buvo epizodinio aktyvizmo, o trečiojo penkmečio pradžioje pasitaikė ir santūrumo atvejų. Pavyzdžiui, suintensyvinotos kontrolės kupiname 1999 m. gruodžio 21 d. nutarime (dėl Teismų įstatymo) yra toks „stabtelėjimas“ ar „atsitraukimas“: „Pareiškėjas neginčija teisėjo delegavimo į Aukščiausiojo Teismo struktūras, todėl Konstitucinis Teismas šio klausimo netirs“. Taigi rezervuota ar aktyvistinė justicija yra reliatyvi „teisinė tikrovė“, kuri nėra absoliuti vertybė ar blogybė, turinti kelti politikams ir teoretikams tik pesimizmą ar

euforiją. Konkreti Teismo sudėtis, atsižvelgdama į įvairias aplinkybes, iš esmės turi teisę pasirinkti tam tikrą konstitucinės kontrolės vykdymo strategiją (vaizdžiai tariant, arba stengtis kuo greičiau „sukalti visus kuoliukus“ *obiter dictum*¹³ pavidalu, arba bandyti tai daryti laipsniškai, laukiant tinkamos *ratio decidendi*¹⁴ progos).

Visa tai nereiškia, kad conceptualiu požiūriu nėra pagrindo diskutuoti dėl įvairių tam tikro justicijos stiliaus ar technikos klausimų. Antai šiame straipsnyje verta nors truputį kritiškai įsigilinti į du Konstitucinio Teismo veiklos epizodus:

Viena vertus, santūri konstitucinė justicija, 1994 m. (tų metų liepos 11 d. verdiktu) sumaniai „išsisuko“ nuo 1993 m. veikusios „Respublikos Prezidento (vyriausiosios) rinkimų komisijos“ bylos išnagrinėjimo tik dėl to, kad tuo metu dar nebuvo įstatymu nustatyta universalios Vyriausiosios rinkimų komisijos reglamentavimo (jis pagal Konstituciją privalėjo būti), nors iš esmės galėjo (aktyvizmo atveju – neabejotinai) konstatuoti, kad Respublikos Prezidento rinkimai 1993 m. įvyko iš dalies nesilaikant Konstitucijos (67 str. 13 p.).

Kita vertus, aktyvistinė konstitucinė justicija, pirmą kartą (2003 m. gegužės 30 d. nutarime) suvereniai prabildama apie implicitinę prerogatyvą oficialiai aiškinti Konstituciją (ir tai netrukus pakartodama antrą ar trečią kartą), iš esmės neturėjo apsiriboti lakonišku išaiškinimu, t. y. numatyti natūraliai kiliančias emocijas (insinuacijas) ir strategiškai „užbėgti joms už akių, tuo tikslu sukuriant *keletą sakinių* (juos apimančią nutarimo papildomą pastraipą), kuriuose tam tikro monologo stiliumi (kaip geriau? kas būtų, jei? kaip susiklostė JAV ar VFR?) argumentuotai atsakoma: a) kodėl Teismas dėl išimtinio Konstitucijos aiškinimo nė karto nepareiškė savo nuomonės per pirmuosius (beveik) dešimt veiklos metų (1993–2003); b) kaip vertinti tai, kad kai kurie žinomi mokslininkai, būdami Teismo teisėjais (pripažintais „įkvėpėjais“, „inspiratoriais“), anksčiau matė būtinybę disertacijose ar jų pagrindu išleistose monografijose siūlyti papildyti Konstituciją (105 str.), tiesiogiai įtvirtinant Teismo funkciją oficialiai aiškinti Konstituciją [32, p. 271] (ar toks siūlymas buvo pagrįstas?); c) ar tiesioginis Konstitucijos taikymas civilinėje, administracinėje ar baudžiamojoje byloje įmanomas be jos aiškinimo ir, jei teigiamas atsakymas grindžiamas pritarimu E. Jarašiūno nuostatai „teisės akto interpretavimas – būtinas teisės taikymo elementas“ [31, p. 78], *kaip apylinkės ar apygardos teismas gali vykdyti Konstitucijos (6 str. 1 d.) reikalavimą „Konstitucija – tiesiogiai taikomas aktas“ tuo atveju, jei Konstitucinis Teismas dar nėra išaiškinęs tam tikro Konstitucijos straipsnio* (ar jo specifinių aspektų tam tikrų aplinkybių kontekste), kuris turi būti taikomas konkrečioje byloje. Šiuo atveju aki-

¹³ Lotyniškai *obiter dicta* – tai, kas tarp kitko (šalia) pasakyta. Šiuo požiūriu omenyje reikėtų turėti mažiau svarbų bylos klausimą ir jo išaiškinimus ar įvertinimus, kurie nesudaro Teismo nutarimo rezoliucinės dalies pagrindo.

¹⁴ Šiuo terminu pasakomas svarbiausias bylos klausimas ir jam spręsti parinkta aiškinimo taikymo taisyklė. Taigi omenyje reikėtų turėti pirminį ir esminį pareiškėjo pateiktą klausimą ir tuos jo vertinimus, kurie atsispindi Teismo nutarimo rezoliucinėje dalyje.

vaizdu, kad kiekvienas apylinkės ar apygardos teismas gali laikinai tapti vieninteliu oficialiu Konstitucijos X ar Y straipsnio interpretuotoju, kol Konstitucinis Teismas nepateiks (ar nepatikslins) „savo“, t. y. „oficialiesnio“, tų straipsnių aiškinimo.

Apskritai galima kalbėti apie tam tikrą nesuspimą: Konstitucinis Teismas, kaip minėta, 2006 m. išaiškino, kad visus teismus saisto jų pačių sukurti teismo precedentai; jei precedentas yra teisės aiškinimo ir taikymo (tam tikrų aplinkybių kontekste) taisyklė, tai išei- na, kad kiekvienas apylinkės ar apygardos teismas gali laikinai (bet „oficialiai saistančiai“ tam tikrose bylų nagrinėjimo atžvilgiu) sukurti Konstitucijos aiškinimo ir tiesioginio taikymo taisyklę (precedentą). Į tai Konstitu- cinis Teismas turėtų atsižvelgti kurdamas bendrąją Konstitucijos aiškinimo doktriną.

3. TEISINIŲ MODELIŲ INSPIRAVIMAS

Jei pagal Konstituciją (5 str. 1 d., 105 str.) galima konceptualiai pripažinti (pateisinti) Konstitucinio Tei- smo subtilų dalyvavimą valstybės vadovavimo sistemoje (aktyvistinės kontrolės ir „į ateitį orientuotos“ doktri- nos pavidalu), svarbu atskleisti šio Teismo galimybes inspiruoti atitinkamus teisinio reglamentavimo modelius neperžengiant ribos, skiriančios „konceptualiąją“ justi- ciją ir formaliąją (pozityviąją) teisėkūrą (įstatymų leidy- bą). Šiuo tikslu verta remtis, pavyzdžiui, šiais keturiais atvejais, kai Teismas:

– nagrinėdamas (įstatyme numatyta) privačias vais- tines steigti galinčių subjektų grupę (jos ribojimą „dip- lomuotų vaistinininkų“ naudai¹⁵) ir abstrakčiai nurodyda- mas įvairius Europos Sąjungos narių valstybių regla- mentavimo modelius¹⁶, 2002 m. kovo 14 d. nutarime akivaizdžiai pasirinko liberalią, daugiau anglosaksų tra- diciją (ne germanišką socialinės valstybės koncepciją „kiekvienam farmacininkui po vieną – bet ne daugiau – vaistinę“¹⁷) atitinkančią alternatyvą: kiekvienas fizinis asmuo, neturėdamas specialaus farmacinio išsilavinimo („vaistinininko diplomo“), gali įsteigti arba įsigyti X ar Y

¹⁵ Užginčyta Farmacinės veiklos įstatymo [20] norma skambėjo taip: „Vaistinės, išskyrus valstybines, valstybines akcines ir labdaros organizacijų vaistines, gali priklausyti nuosavybės teise tik turintiems aukštąjį farmacinį išsilavinimą fiziniams asmenims arba fizinių asme- nų grupėms, kuriose daugiau kaip pusė vaistinės (vaistinės dalies) įstatinio kapitalo priklauso asmenims, turintiems aukštąjį ar specialųjį vidurinį farmacinį išsilavinimą (išryškinta – aut.)“.

¹⁶ „Europos Sąjungos teisė nereglamentuoja vaistinių nuosavybės konkrečių klausimų ir leidžia valstybėms narėms pačioms spręsti, kaip reguliuoti vaistinių nuosavybės santykius. Reguluojant farmacinę veiklą daugelyje Europos Sąjungos valstybių yra nustatyta, jog vaisti- nes gali steigti, nuosavybės teise jos gali priklausyti tik asmenims, tu- rintiems farmacinį išsilavinimą (išryškinta – aut.). Kai kuriose Euro- pos Sąjungos valstybėse vaistinės nuosavybės teise gali priklausyti ne tik asmenims, turintiems farmacinį išsilavinimą, bet ir kitiems fizi- niams asmenims“ (2002 m. kovo 14 d. nutarimas [12]).

¹⁷ Vokietijos senajoje (klasikinėje) jurisprudencijoje įsigalėjo nuostata, kad asmens, turinčio specialų farmacinį išsilavinimą („vais- tininko diplomą“) privilegija steigti vaistines ar jas įsigyti (pirkti) nuo- savybės teise yra pateisinama socialinės (darnios, „subalansuotos“) valstybės požiūriu, jei tam pačiam asmeniui draudžiama įsigyti (turėti) X vaistinių ar kurti vaistinių tinklą, t. y. leidžiama „turėti“ tik vieną vaistinę.

vaistinių (taigi, ir jų „tinklą“), tačiau su sąlyga, kad jis negamins vaistų, nepriims receptų ir to tiesiogiai ne- kontroliuos, t. y. šiems veiksams atlikti sukurs darbo vietas minėtą išsilavinimą turintiems asmenims (samdys juos). Toks suverenus tam tikro liberalaus vaistinės sa- vininkų modelio inspiravimas (nuosavybės neribojimo labai ir proporcingai „diplomuotų vaistinininkų“ interesų nenaudai) ganėtinai kontroversiškas, tačiau iš esmės pa- teisinamas, nes akivaizdu, kad (a) grasinti atleidimu ar kitaip daryti „neigiamą“ įtaką farmacininkui gali tiek jį samdantis verslininkas darbdavys, tiek 49 proc. akcijų turintis („turtingas“) partneris verslininkas, kuris skolina (su teise reikalauti grąžinti paskolintas) farmacininkui lėšas, būtinas įsigyti (turėti) 51 proc. vaistinės akcijų (suteikiančių kontrolės teises). Be to, Teismas paliko Seimui pakankamą erdvę atitinkamai perkelti jo išaiški- nimus (inspiracijas) į Farmacinės veiklos įstatymą (ar kitaip pavadintą įstatymą). Taigi Teismo inspiracija ne- virto faktine (detalioomis taisyklėmis formalizuota) įsta- tymų leidyba;

– 2002 m. gruodžio 22 d. („kalėdinių“) nutarimu radikaliai pakeitė įstatymų leidėjo maždaug 1994 m. pradėtą kurti savivaldybės institucijų sistemą, t. y. val- dybos (kaip germaniškos prigimties *magistrato*) ir mero (kaip germaniško prigimties *burmistro*, esančio magist- rato nariu) modelį [27]. Šiuo atveju galima formaliai ar- gumentuoti, kad Teismas negalėjo kitaip pasielgti, nes jį varžė Konstitucijos (119 str. 4 d.) nuostata, kad savival- dybės taryba sudaro *jai atskaitingus* vykdomuosius or- ganus. Todėl taryba negali iš savo narių sudaryti (jai at- skaitingos) valdybos ir išrinkti (atskaitingą) merą kaip savarankišką vienasmenę instituciją. Išeitų, kad savival- dos institucijų sistemos modelis sugriuvo (ir neregėtas nestabilumas savivaldybėse atsirado) viso labo dėl vieno „ne pirminio fundamentalumo“ (kuris atsispindi Konsti- tucijos 119 str. 1 d. ir 2 d. ar 120 str.) žodžių junginio „jai atskaitingus“. Turint tai omenyje galima kontrar- gumentuoti, kad pagal konstitucinius principus Seimas gali iš Seimo narių sudaryti įvairius Seimui atskaitingus struktūrinius darinius (pvz., specialias tyrimo komisi- jas). Šiuo požiūriu galima abejoti, ar pakankamai pa- grįstas Teismo radikalumas (preciziškumas) mero ir valdybos (gebėjimo atsiskaityti) atžvilgiu. Be to, dar 1919 m. Lietuvos valstybėje įsigaliojęs Savivaldybių įstatymas (132–148 paragrafai) nustatė, kad miesto sa- vivaldybėje veikia taryba, valdyba ir pastarosios pirmi- ninku esantis burmistras [26, p. 298]. Kita vertus, Tei- smą galima pateisinti, nes jis, pasakydamas, ko Seimas negali numatyti valdybos nariu arba savarankiška mero institucija, neatskleidė, ką jis gali numatyti atskaitingo- mis vykdomosiomis institucijomis. Šiuo požiūriu nepa- grįsta kaltinti Teismą, kad jis „sunaikino“ valdybą ar „vienasmenę mero instituciją“, kadangi šios institucijos Konstitucijoje apskritai nenumatytos, taigi gali būti (gali nebūti) pagal įstatymų leidėjo nuožiūrą tiek, kiek nepa- žeidžiamas konstitucinis savivaldybių tarybų statusas. Taigi aptartu atveju nėra konkretaus savivaldos institu- cinio modelio inspiracijos, veikiau yra neigiama mero visagalybės apribojimo inspiracija. Jos, vaizdžiai tariant, nesumažino originalus charizmatinių sostinės savival-

dybės vienasmenių lyderių sprendimas „įsiteigti“, pavaadinant dinamiškiausiais besivystanti miesto prospekta... Konstitucijos vardu [23];

– 2004 m. liepos 1 d. nutarimu savo iniciatyva (niekieno oficialiai neprašomas!) vienareikšmiškai pareikšdamas savo nuomonę už Seimo narių atostogų reglamentavimą (kurio nėra, bet jis pagal Konstituciją neva turi būti¹⁸), neįtikinamai taikė neįvardytų demokratinių valstybių parlamentinės teisės lyginamąjį metodą, nes iškeltos problemos esmė (ir įvairi mokslinė ir politinė literatūra) perša mintį, jog laisvojo mandato turėtojų darbo trukmės ir atostogų reglamentavimas sietinas ne tiek su teisės normomis arba konstitucine „dirbančiojo žmogaus“ samprata (Konstitucijos 49 str.), kiek su konkrečios valstybės parlamentinėmis (ir socialinėmis) tradicijomis. Todėl šiuo atveju Teismo aktyvizmas atrodo pernelyg subjektyvus, nelabai įtikinamas;

– 2006 m. sausio 16 d. nutarimu (ir jį iš dalies atkartojusiu tų pačių metų rugsėjo 21 d. nutarimu) reagoavo į konceptualiai užgaulią Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gruodžio 13 d. nutartį Rolando Pakso baudžiamojo byloje [24], atmesdamas įvairiose teisinėse valstybėse galiojančių bendros kompetencijos ar administracinio teismo „baigiamojo akto“ (pvz., nuosprendžio) surašymo ir skelbimo modelį, t. y. 1992 m. Konstitucijoje išvelgdamas tik visiškai (motyvacijos, argumentacijos prasme) surašytą ir po to skelbiamą verdikto variantą. Šiuo atveju Teismo diskrecinė „atmetimo“ inspiracija, ko gera, akivaizdžiausia ir todėl kontroversiškiausia, kadangi neparemta įtikinamais atsakymais į „suinteresuoto asmens“ – Seimo atstovo argumentus, kurie Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarime nurodyti taip: „/.../ draudimas neišplaukia ir iš Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos /.../, Europos žmogaus teisių komisijos praktikos, Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos; sutrumpinti teismo nuosprendžiai savaime neprieštarauja Konvencijai, jeigu kaltinamasis turi pakankamas galimybes apeliacine ar kasacine tvarka ginčyti visus įrodymus bei argumentus, kuriais grindžiamas kaltinimas ir pirmosios instancijos teismo nuosprendis. Be to, galimybę pirmosios instancijos teismui surašyti sprendimą (nuosprendį, nutartį) su sutrumpinta motyvuojamąja dalimi, taip pat galimybę teismui sprendimo (nuosprendžio, nutarties) priėmimo motyvus surašyti po jo (jos) paskelbimo *numato daugelio užsienio valstybių baudžiamojo proceso įstatymai; valstybėse Konvencijos dalyvėse tai yra „įprasta praktika“* (išryškinta – *aut.*)“.

¹⁸ „Seimo /.../ veiklos nepertraukiamumo principas suponuoja tai, kad laikas tarp Seimo sesijų nėra Seimo narių atostogos ar kitoks jų poilsio laikas. Pažymėtina, jog Lietuvos Respublikos Seimo nario darbo sąlygų įstatyme nustatyta, kad Seimo nario darbo laikas nenormuotas (3 straipsnis). Be to, jokiuose teisės aktuose apskritai nėra numatytos Seimo nario atostogos. Šiame kontekste pažymėtina, kad iš Konstitucijos 49 straipsnio 1 dalies, kurioje nustatyta, jog kiekvienas dirbantis žmogus turi teisę turėti poilsį ir laisvalaikį, taip pat kasmetines mokamas atostogas, ir iš Konstitucijos 60 straipsnio 4 dalies, kurioje nustatyta, kad Seimo nario pareigas, teises ir veiklos garantijas nustato įstatymas, *įstatymų leidėjui kyla pareiga įstatymu nustatyti Seimo nario kasmetinių mokamų atostogų trukmę, kitas sąlygas* (išryškinta – *aut.*)“ (2004 m. liepos 1 d. nutarimas [6]).

Visa tai – konkretūs diskutuoti aktyvistinio teisės inspiravimo pavyzdžiai, papildomai parodantys pirmiau aptarto vadovavimo valstybei sistemos (instituto) tyrinėjimo aktualumą. Be to, neįmanoma optimaliai vertinti (tuo labiau pateisinti) daugumą Konstitucinio Teismo 2001–2006 m. verdiktų. Pažymėtina, kad prieš kaltinant Teismą epizodiškai pavirtus politine (politizuota) institucija arba abejojant jo teismine prigimtimi (pobūdžiu)¹⁹ dera įsigilinti į terminą „politika“ ir jo santykį su tokiose kategorijomis kaip „socialinė politika“, teisminė „bausių politika“ ar „teismo diskrecija“. Beje, pasak neseniai Vilniuje viešėjusio Aharon'o Barak'o, *Teismo diskrecija atsiranda tada, kai tam tikrą problemą galima išspręsti pateikiant daugiau nei vieną atsakymą* [28].

Šiaip, patinka ar nepatinka (įtikina ar neįtikina), tačiau šiuolaikinėje teisinėje, anot Marek Safjan, „teisėjų valdomoje“²⁰ valstybėje būtina laikytis Konstitucinio Teismo aiškinimo, kad „priimant naujus, keičiant ir (arba) papildant jau priimtus /.../ teisės aktus /.../, visus teisėkūros subjektus saisto Konstitucinio Teismo jurisprudencija, *inter alia* joje (Konstitucinio Teismo aktų motyvuojamosiose dalyse) suformuota oficiali konstitucinė doktrina /.../, kiti Konstitucinio Teismo aktuose išdėstyti teisiniai argumentai“ (2006 m. rugpjūčio 8 d. nutarimas, taip pat 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas).

IŠVADOS

1. Pagal Konstituciją (5 str. 1 d.) solidaraus dekoncentruoto vadovavimo valstybei principas ir „tarpfunkcinio lojalumo“ principas akademinėje ir praktinėje (teisminėje) jurisprudencijoje galėtų (turėtų) būti siejamas su analogiškai pavadintu teisės institutu, apimančiu pagrindinių valstybės valdžios institucijų diskrecijos įgyvendinimo principų ir normų grupę. Toks konstitucinis institutas (jo bazę sudaranti koncepcija) gali būti (papildomas) pagrindas kvestionuoti arba pateisinti rezonansinį diskrecinį įstatymą, dekretą, poįstatyminį ar teismo nutarimą.

2. Konstitucinio Teismo praktika ir jos pokyčiai leidžia sąlygiškai skirti du konstitucinės justicijos funkcionavimo tipus: rezervuotą (1993–2000 m.) ir aktyvistinį (nuo 2000 m. iki šių dienų). Abu variantai turi savitų pranašumų ir trūkumų. Konkreti Teismo sudėtis, kuri reguliariai atnaujinama trečdaliu (iš dalies naujai legitimuojama) rotacijos būdu, iš esmės turi teisę pasirinkti tam tikrą konstitucinės kontrolės intensyvumo strategiją, priklausomai nuo įvairių faktinių aplinkybių, tarp jų –

¹⁹ Dėl tokių politikų ir kai kurių teisininkų 2004–2006 m. viešai pareikštų abejonių, kurių atspindį Konstitucinis Teismas galėjo išvelgti ir minėtoje Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gruodžio 13 d. nutartyje [24], susiklostė *kuriozas*: Konstitucinis Teismas, būdamas savitai išaukštintu ar „pamalonintu“ atskiru Konstitucijos skirsniu (savaime rodančiu arba formaliai pateisinančiu jo didesnės diskrecijos galimybės!), 2006 m., taigi prabėgus 12 veiklos metų (!), ėmė argumentuoti, kad jis taip pat priskirtinas teismų sistemai, nors tai ir neparašyta Konstitucijos 111 straipsnyje [3].

²⁰ Šią idėją M. Safjan pažymėjo Lietuvos Respublikos Konstitucijos dienos proga 2006 m. spalio 25 d. Vilniaus miesto Rotušėje vykusiam minėjime (daugiau apie 2006 m. lapkritį kadenciją baigiančio Lenkijos Konstitucinio Tribunalo pirmininko ir kitų teisėjų viešnagę žr. Konstitucinio Teismo atstovės spaudai pranešimus: www.lrkt.lt).

nenumaldomai didėjančio Seimo narių polinkio būti ir savivaldybių tarybų nariais arba „etatiniais“ dėstytojais, Vyriausybės ketinimų lopyti valstybės biudžeto spragas (juo labiau atsiradusias lyg tyčia tuo metu, kai vyko diskutuotinas naftos perdirbimo „gigantės“ privatizavimas) tam tikrų subjektų pensijų ir atlyginimų ribojimo kaina.

3. Remiantis Konstitucijos (6 str. 1 d.) reikalavimu „Konstitucija – tiesiogiai taikomas aktas“, kiekvienas apylinkės ar apygardos teismas gali laikinai tapti vieninteliu oficialiu Konstitucijos X ar Y straipsnio interpretuotoju, kol Konstitucinis Teismas savo ruožtu nepateiks (arba nepatiksins) tų straipsnių „oficialiesnio“ aiškinimo. Teismus saistantis (jų pačių sukurtas) precedentas yra teisės aiškinimo ir taikymo taisyklė (tam tikrų aplinkybių kontekste), tad kiekvienas apylinkės arba apygardos teismas gali laikinai ir „oficialiai saistančiai“ sukurti Konstitucijos aiškinimo ir tiesioginio taikymo tam tikroje civilinėje, administracinėje ar baudžiamojoje byloje taisyklę.

4. Aktyvistinėmis koncepcijomis Konstitucinis Teismas suvereniai inspiravo keletą (ganėtinai alternatyvių, pagal Konstituciją vargu ar „tik vienintelių galimų“) teisinio reglamentavimo modelių, susijusių su privačių vaistinių steigimo ar įsigijimo subjektais, savivaldybės valdybos-magistrato ir mero-burmistro statusu, bendros kompetencijos ar administracinio teismo „baigiamojo akto“ surašymo ir skelbimo tvarka. Tai galima optimaliau suprasti ir iš dalies conceptualiai pateisinti, pripažįstant Teismo įgaliojimą dalyvauti vadovavimo valstybei sistemoje, suvereniai kuriant Konstitucijos aiškinimo ir taikymo intensyvumo arba konstitucingumo kontrolės reiklumo (detalumo, doktriniškumo) strategiją.

LITERATŪRA

1. **Konstitucinio Teismo** 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2006. Nr. 102-3957.
2. **Konstitucinio Teismo** 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2006. Nr. 51-1894.
3. **Konstitucinio Teismo** 2006 m. kovo 28 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2006. Nr. 36-1292.
4. **Konstitucinio Teismo** 2006 m. kovo 14 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2006. Nr. 30-1050.
5. **Konstitucinio Teismo** 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6708.
6. **Konstitucinio Teismo** 2004 m. liepos 1 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2004. Nr. 105-3894.
7. **Konstitucinio Teismo** 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2004. Nr. 81-2903.
8. **Konstitucinio Teismo** 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 124-5643.
9. **Konstitucinio Teismo** 2003 m. spalio 29 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 103-4611.
10. **Konstitucinio Teismo** 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 53-2361.
11. **Konstitucinio Teismo** 2002 m. birželio 19 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 62-2515.
12. **Konstitucinio Teismo** 2002 m. kovo 14 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 28-1003.
13. **Konstitucinio Teismo** 2001 m. liepos 12 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2001. Nr. 62-2276.
14. **Konstitucinio Teismo** 2000 m. birželio 13 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 49-1424.
15. **Konstitucinio Teismo** 2000 m. gegužės 11 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 42-1345.
16. **Konstitucinio Teismo** 1998 m. sausio 10 d. nutarimas // Valstybės žinios. 1998. Nr. 5-99.
17. **Konstitucinio Teismo** 1996 m. vasario 28 d. nutarimas // Valstybės žinios. 1996. Nr. 20-537.
18. **Konstitucinio Teismo** 1995 m. birželio 1 d. nutarimas // Valstybės žinios. 1995. Nr. 47-1154.
19. **Laikinojo socialinio mokesčio įstatymas** // Valstybės žinios. 2005. Nr. 76-2739.
20. **Farmacinės veiklos įstatymo** 1993 m. liepos 8 d. redakcija // Valstybės žinios. 1993. Nr. 29-666.
21. **Seimo** 1999 m. lapkričio 11 d. nutarimas pritariant premjero A. Kubiliaus vadovaujamos Vyriausybės 1999–2000 m. programai // Valstybės žinios. 1999. Nr. 98-2816.
22. **Respublikos Prezidento** 2003 m. balandžio 14 d. dekretas Nr. 47 „Dėl Užsienio politikos koordinacinės tarybos“ (negaliojantis nuo 2004 m. gegužės 1 d.) // Valstybės žinios. 2003. Nr. 37-1610.
23. **Vilniaus miesto** savivaldybės tarybos 2002 m. liepos 3 d. sprendimas Nr. 651 „Dėl Konstitucijos prospekto ir Europos aikštės“ // Vilniaus miesto Tarybos interneto tinklapis (<http://www.vilnius.lt/vaktai/Default.aspx?item=find&dokid=21033373>).
24. **Aukščiausiojo Teismo** 2005 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-544/2005.
25. **Aukščiausiojo Teismo** 2003 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-52/2003.
26. **Andriulis V. Mockevičius R. Valeckaitė V.** Lietuvos valstybės teisės aktai. 1918.II.16–1940.VI.15. Vilnius. 1996.
27. **Astrauskas A. Galinienė B.** Vietos savivalda Lietuvoje. Teoriniai ir istoriniai aspektai. – Vilnius. 2003.
28. **Barak A.** Teismo diskrecijos prigimtis ir jos reikšmė vykstant teisingumą // Justitia. 2005/3. P. 22–29.
29. **Eidintas A.** Politinių partijų požiūris į ultraradikalų atsiradimą Lietuvoje 1923–1927 m. // Lituania. 1993. Nr. 3. P. 26–37.
30. **Kelsen H.** Grynoji teisės teorija. Vilnius. 2002.
31. **Jarašiūnas E.** Konstitucinė justicija ir demokratija: keletas sąveikos problemų // Jurisprudencija. 2005. Nr. 64(56). P. 74–83.
32. **Jarašiūnas E.** Valstybės valdžios institucijų santykiai ir Konstitucinis Teismas. Vilnius, 2003.
33. **Mesonis G.** Valstybės valdymo forma konstitucinėje teisėje: Lietuvos Respublika Vidurio ir Rytų Europos kontekste. – Vilnius, 2003.
34. **Šileikis E.** Aukščiausiasis Teismas prieš Konstitucinį Teismą? Galvosūkis dėl juridinio fakto // Justitia. 2006/1. P. 13–31.
35. **Šileikis E.** Autoritarinės tendencijos tarpukario Lietuvos valstybėje // Teisės problemos. 1996/3. P. 64–72.

ACTIVE CONSTITUTIONAL JURISPRUDENCE AS A METHOD TO INFLUENCE LEGAL ISSUES

Egidijus Šileikis *
Vilnius University

Summary

The terms "Judicial restraint" and "Judicial activism" often used in the Western legal literature ideally fits for describing the activity of the Constitutional Court in two periods: 1993-2000 and 2000 - until today. The activism of the Constitutional Court is seen in the original and independent interpretation and implementation of these Constitutional norms:

1) on the competence of municipal representative and executive institutions, fictive responsibility for municipal representatives (members of executive institutions can not be municipal representatives at the same time) and prohibition for Parliament member to be municipal representative at the same time (Ruling of 24 December 2002);

2) on the poverty which used to be possessed by state trade unions (Ruling of 30 September 2003);

3) on the decrease of judges' salaries, state pensions of officials and servicemen (depending on does the retired official work or not) and refusal to give presidential pension for the chairman of the first (1990-1992) independent Parliament (Rulings of 12 July 2001, 19 June 2002, 25 November 2002, 4 July 2003);

4) on the lack of regulation of vocations of the Parliament members, prohibition of their pedagogical activity (Ruling of 1 July 2004);

5) on the power for the Minister of Justice to interfere with the activities of courts (unconstitutional is recognised the proposal of the Minister of Justice for the President of the Republic of Lithuania regarding appointment of judges and regarding appointment of judges to the Court of Honour of Judges), on the activity of the Council of Judges (Rulings of 21 December 1999 and 9 May 2006);

6) on the dismissal of the Prosecutor General and protection of his legitimate expectations (Ruling of 24 January 2003).

These rulings have provoked negative emotions among politicians. But before providing that in the beginning of 2000 the Constitutional Court started to be political institution it is useful to analyse definition of "politics" and the relationship between "politics" and "social politics", "politics of punishment" or "discretion of court".

Keywords: Constitutional Court, judicial activism, judicial restraint, constitutional jurisdiction, constitutional review, unconstitutional omission, legislator's margin of appreciation, abstract norm control.

* Vilnius University, Faculty of Law, Department of Constitutional and Administrative Law, Professor.